



# H2 de middeleeuwen

2.1 Hofstelsel en feodalisme

2.2 christendom en islam

500-1500

# Introductie



## Tijd van monniken en ridders 500-1000

- De ontwikkeling in West-Europa van landbouw-stedelijke naar landbouwsamenleving
- Het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur
- De verspreiding van het christendom in geheel Europa
- Het ontstaan en de verspreiding van de islam



## Tijd van steden en staten 1000-1500

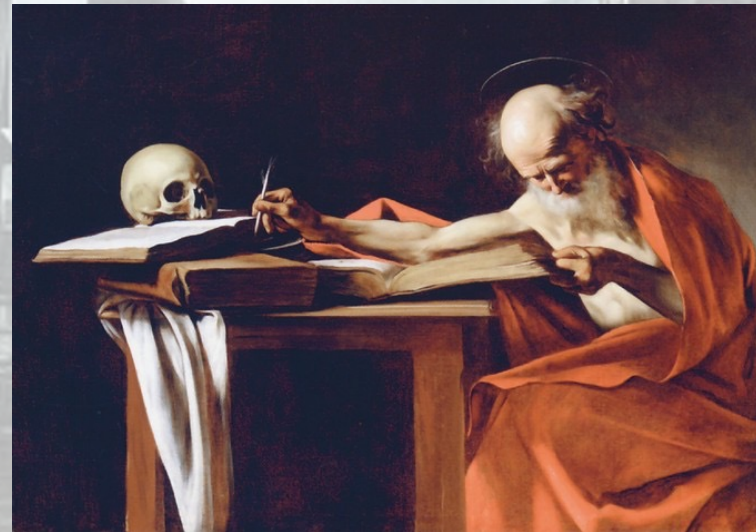
- Opkomst van handel en ambacht en herleving van de landbouw-stedelijke samenleving.
- Opkomst van de stedelijke burgerij en toenemende zelfstandigheid.
- Het begin van staatsvorming en centralisatie.
- Conflict tussen de wereldlijke en geestelijke macht.
- **De expansie van de christelijke wereld.**

# Introductie



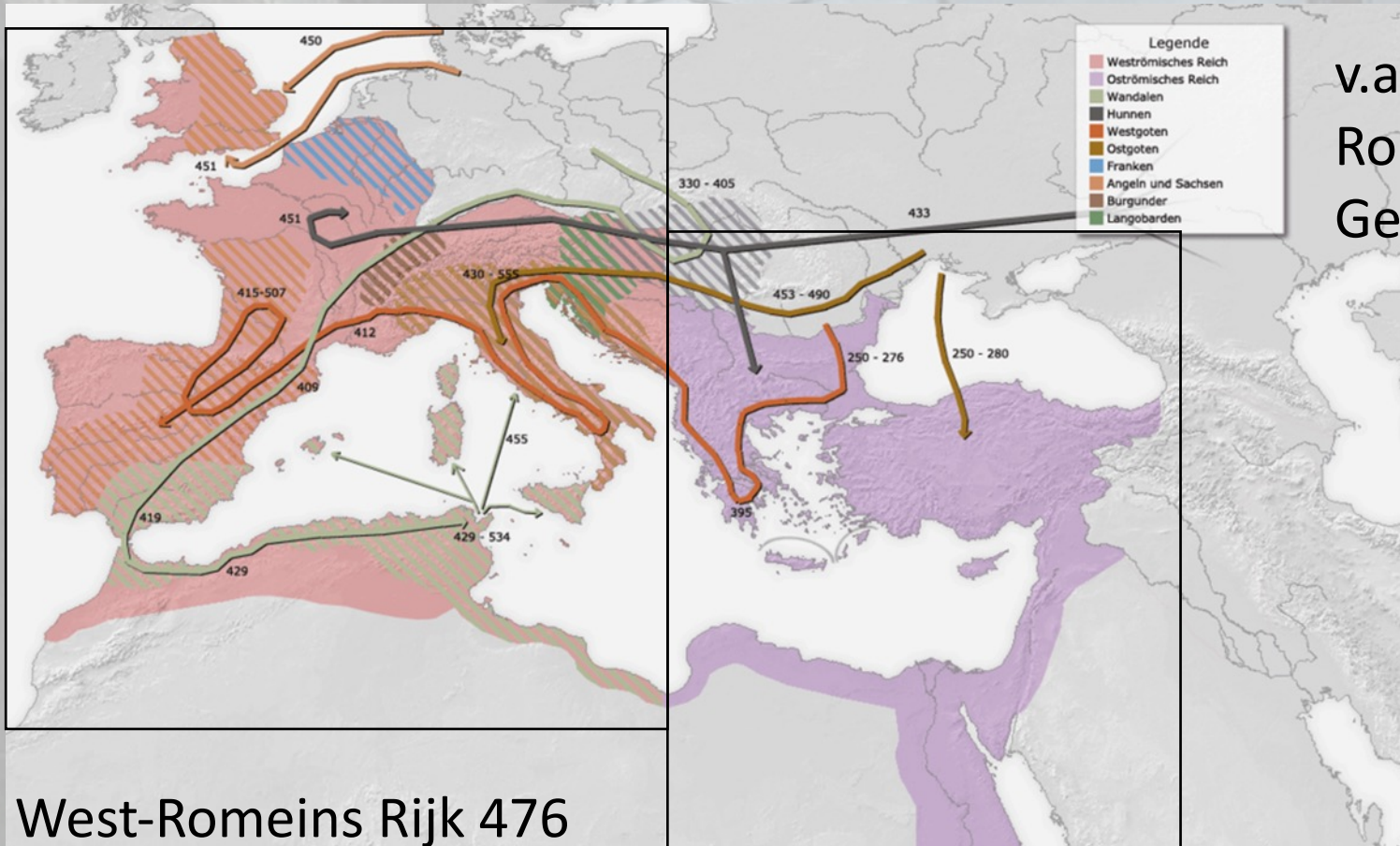
Alarik en de plundering van Rome 410. Tekening uit de 20<sup>ste</sup> eeuw

*“Het helderste licht op aarde is gedooft.  
Het hoofd is van zijn romp geslagen. Met  
Rome is de gehele aarde ten onder gegaan”*  
Aldus kerkvader Hiëronymus (ca. 347 – 420)



Kerkvader Hiëronymus. Caravaggio 1605 – 1606  
Galleria Borghese, Rome

# Introductie



v.a. 5<sup>e</sup> eeuw viel het West-Romeinse Rijk in verschillende Germaanse koninkrijken uiteen.

Einde West-Romeins Rijk 476

Einde Oost-Romeins Rijk 1453  
(Byzantijnse Rijk of Byzantium)

# Introductie

## **Middeleeuwen: 500 – 1500**

Vroege middeleeuwen: 500 – 1000 (tijd van monniken en ridders)

Late middeleeuwen: 1000 – 1500 (tijd van steden en staten)

## **Middeleeuwen: de eeuwen tussen de oudheid en de vroegmoderne tijd in.**

Vroege middeleeuwen worden ook wel ‘donkere eeuwen’ genoemd.

Er ontbreekt in deze periode een effectief overheidsgezag en er is economisch verval:

- Bloeiende steden zijn verschrompeld tot kleine nederzettingen of spooksteden.
- Infrastructuur raakte overwoekerd.
- Handel en nijverheid zijn weggekwijsd.

# 2.1 Hofstelsel en feodalisme

## Het Romeinse Rijk

- Agrarisch-urbane samenleving
- Ca. 20% stedelingen
- Steden leverden handel en nijverheid
- Steden waren politieke en culturele centra

## Tijd van monniken en ridders

- Agrarische samenleving
- Ca. 0,5% stedelingen
- Autarkie (zelfvoorzienend)
- Domeinen  
(plattelandsgemeenschappen o.l.v. een edelman/heer)

# Een agrarische economie

KA: De ontwikkeling in West-Europa van landbouw-  
stedelijke naar landbouwsamenleving

Horige: halfvrije boer die verbonden is aan een domein. Dit domein mag de horige niet zonder toestemming van zijn heer verlaten

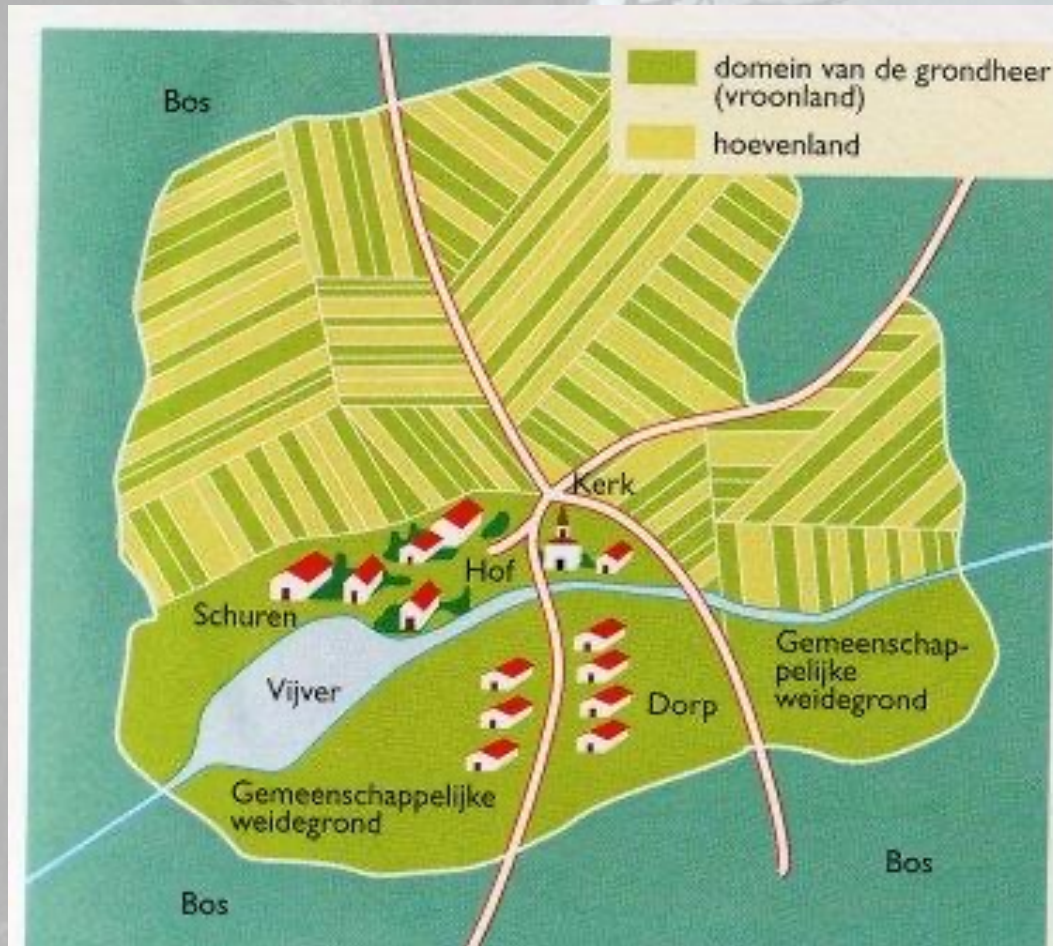
Ontstaan van horigheid

- Toenemende onveiligheid
- Boeren zochten bescherming bij belangrijke militaire leiders of andere grootgrondbezitters.
- In ruil voor bescherming moesten horigen werken op het land van de heer of andere werkzaamheden op het domein doen.



# Een agrarische economie

Hofstelsel: economisch systeem waarin zelfvoorzienende domeinen centraal staan



Op een domein woonden:

Vrije boeren: eigen bezit van grond en vrije beschikking over hun eigen persoon en goederen. In oorlogstijd met eigen uitrusting dienen in het leger van de heer.

Horigen: halfvrije boeren met eigen land. Geen persoonlijke vrijheid. Geen militaire verplichtingen

Lijfeigenen: onvrije boer zonder bezit en volledig in de macht van hun heer. Knechten.

De heer of toezichthouder van de heer



# Het bestuur wordt feodaal

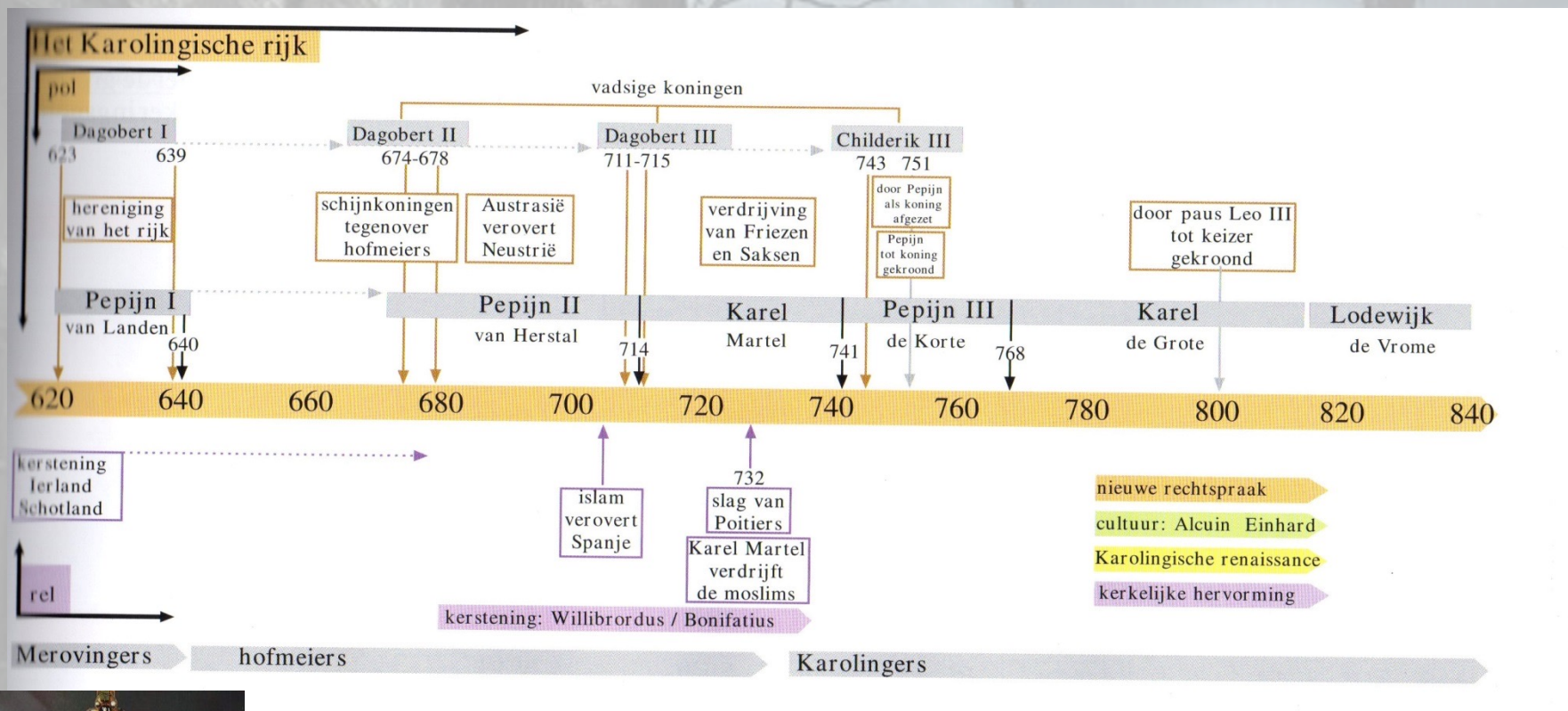
KA: het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur

Feodaal stelsel: een bestuurssysteem waarbij een leenheer grond en rechten in 'leen' geeft aan een vazal, in ruil voor trouwe dienst. Synoniemen: leenstelsel of feodalisme.

Eed van trouw: een belofte die de leenman aflegt aan zijn leenheer waarin hij belooft zijn leenheer te dienen voor het leven.



# Het bestuur wordt feodaal



## Karel Martel:

- 732 Slag bij Poitiers
- Combineerde het systeem van trouwe krijgers met een leen.

## Karel de Grote:

- Verbond het leenstelsel aan het bestuur
- De edellieden bestuurden het gebied vanuit zijn naam: Karel de Grote

# Het bestuur wordt feodaal



Muntje Karel de Grote. Hij liet zich afbeelden net als een Romeinse keizer

**Voordelen van het feodale stelsel:**

**Militair:**

Ruiterlegers overheersten. Sterk

**Politiek:**

In de geleende gebieden werd er in naam van de koning bestuurd.

**Cultureel-mentaal:**

Christendom, rechtspraak, onderwijs, munteenheid zorgden voor ontwikkeling. (Aangemoedigd door Karel de Grote)

# Het bestuur wordt feodaal



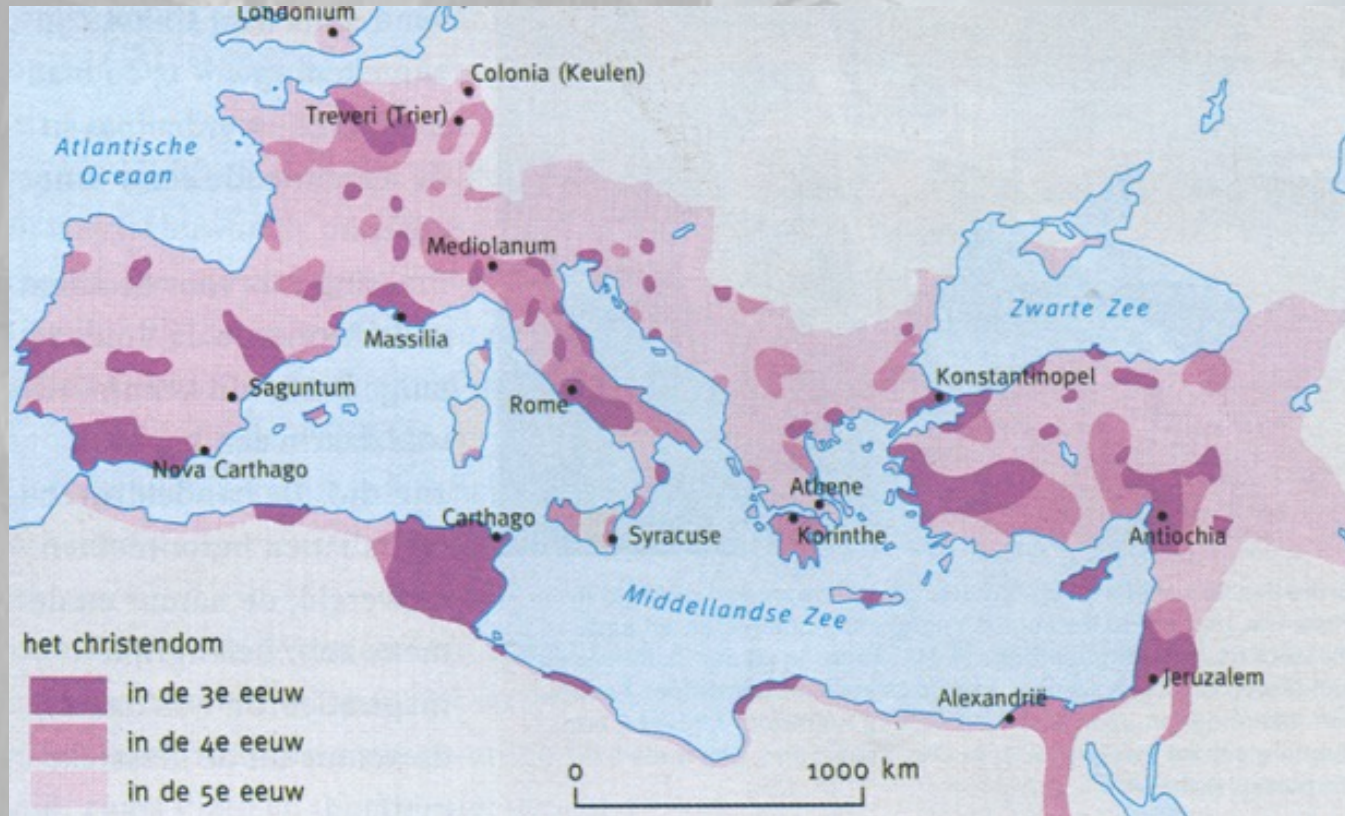
**Nadelen** van het feodale stelsel:

V.a. de 9<sup>e</sup> eeuw werd het leen van hertogen en graven erfelijk:

- De hertogen en graven beschouwden hun leen als bezit.
- De hertogen en graven gingen zelf land en ambten uitlenen.

Hierdoor werd de macht van de koning steeds kleiner.

## 2.2 christendom en islam



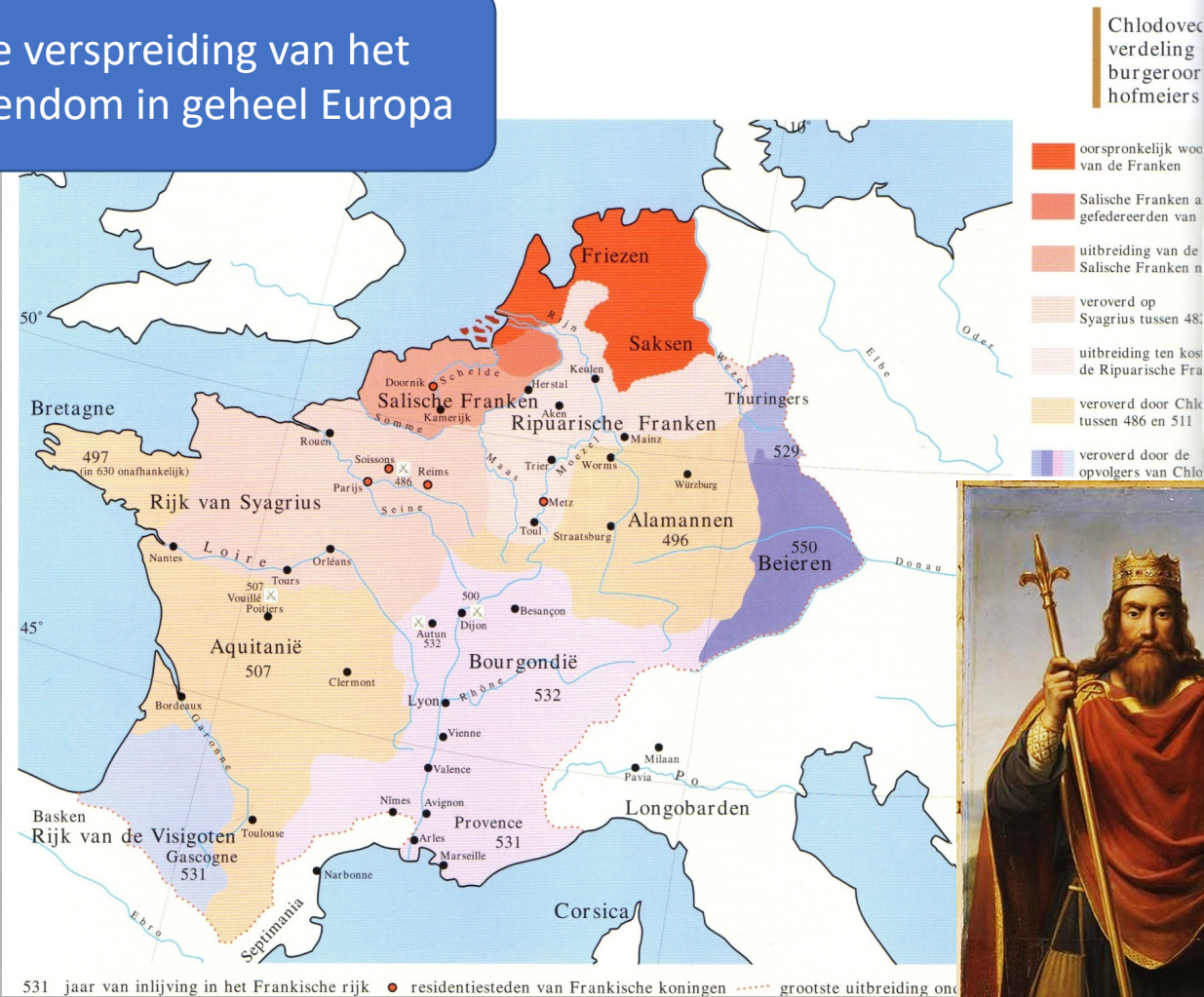
V.a. 392 was het christendom de staatsgodsdienst in het Romeinse Rijk

Na de val van het West-Romeinse Rijk bleef het christendom bestaan.

Het christendom werd verder verspreid over Europa.

# De verspreiding van het christendom

KA: De verspreiding van het christendom in geheel Europa



Kerstening: de bekering tot het christendom

De verspreiding van het christendom in Europa houdt verband met de uitbreiding van het Frankische Rijk

Frankische koning Clovis bekeerde zich tot christen rond 500.

- Al zijn onderdanen werden ook christen
- Christelijke gemeenschap kon zich verder organiseren in het Frankische Rijk



# De verspreiding van het christendom



Door de bekering van Clovis ontstond er een verbond tussen de Frankische leiders en de katholieke kerk.

Voordeel Franken:

- De kerk had ervaring met besturen. Zij beheersten het geschreven woord Latijn.
- Steun van de kerk versterkte de macht van de Franken
- Vertrouwen op zegen van God

# De verspreiding van het christendom

Verbond tussen Franken en de katholieke kerk

Voordeel katholieke kerk:

- Militaire beschermers van het christendom
- Uitbreiding van de kerkelijke macht door het bouwen van kerken en kloosters
- Meer mensen bekeren tot het christendom



Missionarissen: rondreizende monniken die mensen tot het christendom willen bekeren



# De verspreiding van het christendom

Twee voorbeelden van missionarissen die belangrijk zijn geweest voor de verspreiding van het christendom in Europa:



## **Willibrord:**

Stichtte meerdere kerken in Utrecht.  
Richtte zich op de bekering van de Friezen (noord NL)

**Bonifatius:** bekeerden de Saksen en deed ook een poging bij de Friezen...

Op 5 juni 754 vermoord door de Friezen te Dokkum



# De verspreiding van het christendom

Hiërarchie binnen de katholieke kerk:

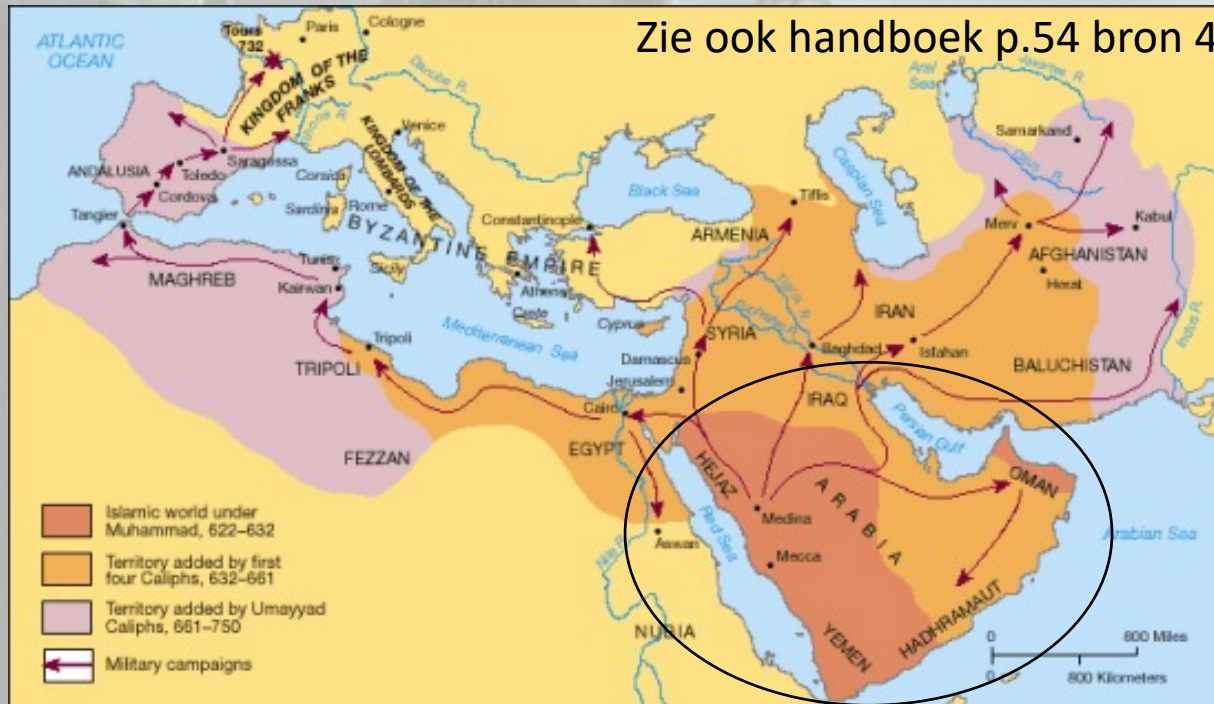
- Paus: hoogste geestelijke leider.
- Aartsbisschop: leider van een kerkprovincie (meerdere bisdommen bij elkaar)
- Bisschop: leider van een bisdom; benoemt lagere geestelijken in het bisdom.
- Priester: leider van een kerk (stad en regio)
- Pastoor: leider van de parochie (dorpsniveau)

Seculiere geestelijken

Monnik en non: Persoonlijke keuze of van de familie.

Woonden in kloosters en hadden nauwelijks contact met de buitenwereld (reguliere geestelijken)

# Islamitische en christelijke expansie



De islam werd verspreid over het Arabisch schiereiland. Het vormde de basis voor een islamitisch rijk.

Stichter van de islam: Profeet Mohammed

Volgens de overlevering:

- **610** Mohammed ontving boodschappen van Allah
- **622** Hedjra. Mohammed vertrok uit Mekka naar Medina. Begin van de islamitische jaartelling
- **630** Mohammed keerde terug naar Mekka. Zijn geloof in één God werd erkend.

# Islamitische en christelijke expansie

Na de dood van Mohammed veroverden de Arabieren grote delen van het Midden-Oosten en stichtten het kalifaat. Binnen het islamitische rijk gold de sharia.



- Oorzaken voor de snelle verspreiding:
- Goed geoefende ruiters met sterke paarden
  - Stammen hadden onderling ruzie (burgeroorlogen)
  - De moslims beloofden de veroverde stammen een betere toekomst (burgerrechten en leven na de dood)

# Islamitische en christelijke expansie



Moslims veroverden het Iberisch schiereiland.

**711** Spanje veroverd

**732** slag bij Poitiers

Confrontatie tussen de Franken en de Arabieren.

Frankische leider Karel Martel versloeg kalief Abd-er-Rahman bij Poitiers

*De slag bij Poitiers, Charles de Steuben, 1837*

De schilder laat een eenzijdig beeld zien van de gebeurtenis.

# Islamitische en christelijke expansie

KA: De expansie van de christelijke wereld buiten Europa (de kruistochten)

Vier belangrijke veranderingen in christelijk Europa:

1. Versteving van de macht van de katholieke kerk in Europa. Niet-katholieken konden worden vervolgd (ketters). Instellen van een kerkelijke rechtbank: inquisitie.
2. Gebiedsuitbreiding door christelijke edellieden in Oost-Europa.
3. Reconquista: christelijke vorsten veroverden Spanje en Portugal. Moslims en anders gelovigen werden verdreven.
4. Kruistochten: Militaire expedities in opdracht van de paus. Doel: Jeruzalem innemen.

# Islamitische en christelijke expansie



Op 27 november 1095 in Clermont riep paus Urbanus II op om op kruistocht te gaan

Paus Urbanus II riep de adel op om:

- Jeruzalem te 'bevrijden'
- Boetedoening
- Christelijke broeders in het oosten steunen

Motieven adel om op kruistocht te gaan:

- Vergiffenis van de aardse zonden (geloofsovertuiging).
- Roem en eer (economisch en politiek)
- Avontuur

# Islamitische en christelijke expansie



1099 werd Jeruzalem veroverd door de kruisvaarders. Rondom Jeruzalem stichtten zij kruisvaardersstaten.

Vanaf de 13<sup>e</sup> eeuw vielen de gebieden definitief in handen van de moslims.



# Islamitische en christelijke expansie

Gevolgen van de kruistochten voor de Europeanen:

- Nieuwe handelsproducten en –contacten: specerijen, suiker, edelstenen, zijde, e.d. (luxeproducten)
- Wetenschappelijke kennis: wiskunde, astronomie, oude Griekse taal en letterkunde en filosofie
- Uitvindingen: kompas, cartografie, windmolen, e.d.

